

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-4-1-18-13
Otsuse kuupäev	12. september 2013
Kohtukoosseis	Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg ja Ivo Pilving
Kohtuasi	1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 115 000 krooni
Menetluse alus	Tallinna Ringkonnakohtu 9. mai 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-10-3272 ja 17. mai 2013. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-10-6145
Asja läbivaatamine	Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 oli põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 115 000 krooni.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Tsiviilasjas nr 2-10-3272 esitas AS SEB Pank 21. jaanuaril 2010 Harju Maakohtule hagi E. Sarna, J. Aigro ja O. Reinholmi vastu, paludes mõista igapähele neist välja 2 370 000 krooni (151 470 eurot 61 senti). Hageja oleks pidanud hagi esitamisel tasuma sel ajal kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel riigilõivu iga kostja vastu esitatud nõudelt 115 000 krooni, seega kokku 345 000 krooni. Hageja tasus hagi esitamisel riigilõivu 260 000 krooni.
2. Hageja esitas 11. aprillil 2013, apellatsioonimenetluse ajal Tallinna Ringkonnakohtule taotluse tunnistada põhiseadusega vastuolus olevaks hagiavalduse esitamise ajal kehtinud RLS § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 tasumisele kuulunud riigilõivu osas, määrata põhiseaduspäraseks riigilõivuks sama nõudesumma puhul kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud riigilõivu määr 62 250 krooni ja tagastada hagejale hagiavalduse esitamisel enam tasutud riigilõiv 73 250 krooni (4681 eurot 52 senti).
3. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab 9. mai 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-3272 samal päeval põhiasjas otsuse tegemisega hageja taotluse ja jättis põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata RLS § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud

redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 115 000 krooni. Ringkonnakohus määras kolmelt nõudelt kokku tasumisele kuuluvaks riigilõivuks 186 750 krooni ja tagastas 73 250 krooni (4681 eurot 52 senti) enamtasutud riigilõivu. Tallinna Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 9. mail 2013.

4. Tsiviilasjas nr 2-10-6145 esitas M. Makkar 8. veebruaril 2010 Harju Maakohtule Swedbank AS vastu hagi hinnaga 2 500 000 krooni laenulepingute ülesütlemise tühisuse ja võlgnevuse suuruse tuvastamiseks. Hageja leidis, et kostja arvutatud võlgnevus 146 897 eurot 39 senti oli õigusvastane. Harju Maakohus vabastas hageja 10. märtsi 2010. aasta määrusega 50% ulatuses riigilõivu tasumisest ja kohustas hagejat tasuma riigilõivu 57 500 krooni (3674 eurot 92 senti).

5. Hageja esitas 7. mail 2013, apellatsioonimenetluse ajal Tallinna Ringkonnakohtule taotluse tagastada maakohtus enamtasutud riigilõiv, kuna nõutud lõiv oli põhiseadusega vastuolus. Põhiseaduspärase lõivuna palus hageja arvesse võtta 1. juulist 2012 kehtiva lõivu sama hinnaga hagi eest ehk 1500 eurot. Sellest määrast lähtudes palus hageja tagastada 2175 eurot enam tasutud riigilõivu. Hageja palus lisaks peatada menetluse põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamise ajaks.

6. Tallinna Ringkonnakohus rahuldab 17. mai 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-6145 osaliselt hageja taotluse tagastada enamtasutud riigilõiv ja jättis RLS § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata osas, mille kohaselt kohtusse pöördumisel on kohustuseks tasuda tsiviilasjas hinnaga 2 500 000 krooni riigilõivu 115 000 krooni. Kohus määras tasumisele kuulunud riigilõivuks 4090 eurot 34 senti (60 000 krooni), millest hageja pidi menetlusabi saamise tõttu tasuma 50% ehk 2045 eurot 17 senti. Ringkonnakohus tagastas 1629 eurot 75 senti enamtasutud riigilõivu ja jättis rahuldamata hageja taotluse peatada menetlus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamise ajaks. Ringkonnakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 17. mail 2013. Tallinna Ringkonnakohus lõpetas 23. mail 2013 tsiviilasja nr 2-10-6145 menetluse, kuna hageja võttis 18. aprillil 2012 esitatud apellatsioonkaebuse tagasi.

7. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium liitis 11. septembri 2013. aasta määrusega Tallinna Ringkonnakohtu 9. mai 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-3272 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-18-13 ja Tallinna Ringkonnakohtu 17. mai 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-6145 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-21-13 ühte menetlusse. Riigikohtul tuleb mõlemas põhiseaduslikkuse järelevalve asjas kontrollida sama riigilõivuseaduse sätte põhiseaduspärasust samas osas.

RINGKONNAKOHTU MÄÄRUSED

8. Tuginedes Riigikohtu praktikale, leidis Tallinna Ringkonnakohus, et hagejatel on kuni asjas tehtava lõpplahendi jõustumiseni õigus taotleda hagiavalduse esitamisel enamtasutud riigilõivu tagastamist. Pärast kohtumenetluse lõppu maakohtus on hagejad esitanud apellatsioonkaebused ning neil on õigus apellatsioonimenetluse ajal taotleda ringkonnakohtult I astmes enamtasutud riigilõivu tagastamist.

9. Ringkonnakohus lähtus tasumisele kuuluva riigilõivu põhiseadusvastasust tuvastades Riigikohtu riigilõive puudutavast praktikast. Juurdepääs õigusemõistmisele peab olema tegelikult tagatud, kuid asjassepuutuvas määras riigilõiv piirab kohtusse pöördumise õigust ebaproportsionaalselt. Suur riigilõiv kitsendab ebaproportsionaalselt hageja võimalust oma õigust kohtus kaitsta, olenemata sellest, kas talle anti riigilõivu tasumisel menetlusabi või kas riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist tasutud.

10. Ringkonnakohus lähtus põhiseaduspäraste riigilõivude määramisel enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsioonist. Apellatsioonimenetluse peatamiseks pole seaduslikku alust.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

11. **Riigikogu** arvamuse on esitanud põhiseaduskomisjon, kes leiab, et RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 sätted, mis koostoimes näevad ette kohustuse tasuda vaidlustatud määras lõivu, on põhiseadusega vastuolus.

Tsiviilasja nr 2-10-3272 menetlusosalised

12. AS SEB Pank (hageja) leiab, et kohaldamata jäetud riigilõivuseaduse sätted koostoimes on asjassepuutuv as osas põhiseadusega vastuolus.

13. Riigikohus on korduvalt märkinud, et enne 1. jaanuari 2009 kehtinud riigilõivud tagasid samuti menetlusökonoomia eesmärgi, kuid koormasid seejuures kohtusse pöördumise õigust kasutavaid isikuid vähem, mistõttu on õigustatud enne riigilõivude tõstmist kehtinud riigilõivumäärade kohaldamine.

14. O. Reinholmi (kostja) arvates kehtisid hagi esitamise ajal, 21. jaanuaril 2010 ebamõistlikult kõrged riigilõivu määrad, mis põhiseaduse vastaselt takistasid isikutel oma seadusega tagatud õiguste kaitseks kohtusse pöördumast.

Tsiviilasja nr 2-10-6145 menetlusosalised

15. M. Makkar (hageja) peab 115 000 krooni suurust riigilõivu põhiseaduse vastaseks.

16. Swedbank AS (kostja) arvates on hagi esitamisel kohaldatud riigilõivumäär põhiseadusega vastuolus.

17. **Õiguskantsler** peab vaidlusaluseid riigilõivuseaduse sätteid vastuolus olevaks põhiseaduse (PS) § 15 lõike 1 esimese lause ja §-ga 11.

18. Hagejad esitasid enamakstud riigilõivu tagastamise taotlused enne põhivaidluses otsuse tegemist. Riigikohus on kinnitanud, et kui menetlusosaline, kellelt nõutakse riigilõivu tasumist, lõivu suurusega ei nõustu, kuid maksab lõivu menetluse jätkumise huvides ära, saab ta TsMS § 150 lõike 1 punkti 1 ja lõike 4 alusel nõuda enamakstud riigilõivusumma tagastamist ja PS § 15 lõike 1 alusel kohaldatud riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist.

19. Tsiviilasjas nr 2-10-3272 tõstatas hageja küsimuse hagilt 2010. aastal nõutud riigilõivu põhiseaduspärasusest alles ringkonnakohtus n-ö teisel ringil, st 16. mai 2012. aasta kassatsiooni alusel tühistatud lahendi tagasisaatmisele järgnenud menetluses. Kuigi hageja ei tasunud 2010. aastal hagi esitades riigilõivu õiges määras, võib ka makstud summa tasumisest järeldada, et selle suurus ei takistanud hagejal kohtusse pöördumast. Hageja käitumisest võib lisaks järeldada, et ta ei pidanud hagi esitamise ajal riigilõivu määra ülemäära kõrgeks, vaid jõudis sellele seisukohale hiljem. Ka kohus ei pidanud 2010. aastal vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algtada.

20. Tsiviilasjas nr 2-10-6145 tõstatas hageja küsimuse 8. veebruaril 2010 esitatud hagilt tasutud riigilõivu põhiseaduspärasusest ringkonnakohtus, st 18. aprillil 2012 esitatud apellatsiooni arutamisel. Samas tuleb arvestada, et hageja taotles maakohtult edukalt riigi menetlusabi. Seega ei lange sellel juhul riigilõivu tasumise asjaolud kokku paljude kohtuasjadega, kus riigilõivu täies määras tasumisest võib järeldada, et selle suurus ei takistanud isikul kohtusse pöördumast. Küll saab märkida, et maakohus ei pidanud 2010. aastal vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algtada.

21. Justiitsministri arvates on vaidlusalused riigilõivuseaduse sätted põhiseaduspärased.

22. Põhjendatud on tsiviilvaidlustega seotud kulude jätmine kohtuasja poolte kanda, mitte asetada seda koormist maksumaksjale. Näiteks katsid riigilõivumäärad kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse redaktsiooni kehtivuse ajal ligikaudu 90% tsiviilkohtumenetluse kuludest, millest tulenevalt ülejäänud 10% jäi maksumaksja kanda.

23. Olukorras, kus on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest täielikult või osaliselt vabastamiseks või riigilõivu tasumise ajatamiseks, ei saa pidada kõnealust riigilõivumäära ebaproportsionaalselt suureks ega PS § 15 lõikest 1 ja §-st 32 tulenevaid õigusi rikkuvaks.

KOHALDAMATA JÄETUD SÄTTED

24. Riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 „Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine” lõige 1:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagi hinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.”

25. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (KROONIDES) (RT I 2008, 59, 330 – jõust. 01.01.2009)

Tsiviilasja kuni, k.a	hind	Riigilõivu täismäär
2 000 000		[---]
2 500 000		115 000

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

26. Esmalt käsitleb kolleegium asjas põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavust (I) ja seejärel võtab seisukoha asjassepuutuvate sätete põhiseaduspärasuse kohta (II).

I

27. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 14 lõige 2).

28. Kui menetlusosaline maksab riigilõivu menetluse kiirema jätkumise huvides ka osaliselt ära, saab ta lõivu suurusega mitte nõustudes esitada enamtasutud riigilõivu tagastamise avalduse. TsMS § 150 lõike 1 punkt 1 ja lõige 4 ning RLS § 15 lõike 1 punkt 1 näevad ette, et isiku nõudel tagastab kohus, kelle menetluses asi viimati oli, tasutud riigilõivu enam tasutud osas, kui riigilõivu on tasutud ettenähtust rohkem. Ettenähtust rohkem tasutud riigilõiv tähendab ka lõivu, mida menetlusabi saamise tõttu tasuti osana põhiseaduse vastasest määrast.

29. Riigilõivu tasunud isik või isik, kelle eest lõiv tasuti, saab PS § 15 lõike 1 alusel enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluse esitamisel nõuda kohtulahendi jõustumiseni riigilõivumäära põhiseaduspärasuse kontrollimist (Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12, punkt 36, ja 2. aprilli 2013. aasta määrus asjas nr 3-2-1-140-12, punkt 20). Ringkonnakohus, lahendades hagejate taotlusi tunnistada hagiavalduselt nõutud riigilõiv

põhiseadusvastaseks ja tagastada enamtasutud riigilõiv, pidi kontrollima, kas lõiv on põhiseaduspärane (PS § 15 lõige 2 ja § 152).

30. Tsiviilasjas nr 2-10-3272 pidi hageja tasuma hagi esitamisel nõudelt suurusega 2 370 000 krooni 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel riigilõivu iga kostja vastu esitatud nõudelt 115 000 krooni, seega kokku 345 000 krooni. Tsiviilasjas nr 2-10-6145 pidi hageja tasuma hagilt hinnaga 2 500 000 krooni samade riigilõivuseaduse sätete alusel riigilõivu 115 000 krooni.

31. Tallinna Ringkonnakohus jättis 9. mai 2013. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-10-3272 põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata RLS § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 115 000 krooni. Tsiviilasjas nr 2-10-6145 jättis Tallinna Ringkonnakohus 17. mai 2013. aasta määrusega põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata sama riigilõivuseaduse sätte aga osas, mille kohaselt kohtusse pöördumisel on kohustuseks tasuda tsiviilasjas hinnaga 2 500 000 krooni riigilõivu 115 000 krooni. Seega pidas Tallinna Ringkonnakohus tsiviilasjas nr 2-10-6145 RLS § 56 lõiget 1 koostoimes lisaga 1 asjassepuutuvaks kitsamas osas.

32. Kolleegium aga ei pea mõistlikuks kontrollida 115 000 krooni suuruse lõivu tasumise põhiseaduspärasust kitsalt 2 500 000 krooni suuruse hinnaga asja puhul. See oleks vastuolus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse efektiivsuse põhimõttega, sest jätaks võimaluse vaielda sama riigilõivusumma põhiseaduspärasuse üle eraldi iga riigilõivuseaduse lisa 1 tabeli vastava rea vahemikku langeva hagihinna puhul (vrd Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 33). Seetõttu kontrollib Riigikohus mõlemas põhiseaduslikkuse järelevalve asjas sama riigilõivuseaduse sätte põhiseaduspärasust samas osas.

33. Seega on praeguses liidetud asjas asjassepuutuvad sätted 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 115 000 krooni. Enamtasutud riigilõivu tagastamise taotluste lahendamisel oleks ringkonnakohus pidanud nende sätete põhiseaduse vastasuse korral tegema taotluste kohta teistsuguse otsustuse kui sätete põhiseaduspärasuse korral (vt ka Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-5-02, punkt 15).

II

34. Hagejad kasutasid maakohtusse hagiavaldusi esitades PS § 15 lõikest 1 tulenevat igäihe õigust oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse pöörduda.

35. Hagiavalduselt riigilõivu tasumise nõue ja selle määr riivavad PS § 15 lõikes 1 sätestatud põhiõigust. Riigikohus on kinnitanud kohtusse pöördumise või edasikaebeõiguse riive olemasolu ka juhul, kui riigilõiv oli enne põhiseaduse vastasuse väite esitamist juba tasutud (vt Riigikohtu üldkogu 28. veebruari 2013. aasta otsus asjas nr 3-4-1-13-12). PS § 15 lõikest 1 tuleneva kohtusse pöördumise õiguse võimalikku rikkumist saab kontrollida sõltumata sellest, kuidas lahendati riigilõivu tasumisest vabastamise küsimus (vrd Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 18).

36. Praeguses põhiseaduslikkuse järelevalve asjas on asjassepuutuv riigilõivu määr 115 000 krooni, mida tuli tasuda hagiavalduse esitamisel tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium tunnistas 18. aprilli 2013. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-5-13 põhiseadusega vastuolus olevaks praegu vaidlustatud riigilõivumäärast väiksema määra 100 000 krooni, mida tuli 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis RLS § 56 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel tasuda hagiavalduselt tsiviilasjas hinnaga üle 1 500 000 krooni kuni 2 000 000 krooni. Lisaks on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve

kolleegium tunnistanud 11. detsembri 2012. aasta otsusega asjas nr 3-4-1-23-12 apellatsioonkaebuse osas põhiseaduse vastaseks praegu vaidlustatuga sama riigilõivumäära eurodes ehk 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis RLS § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 127 823 euro 29 senti kuni 159 779 eurot 12 senti tuli apellatsioonkaebuselt tasuda riigilõivu 7349 eurot 83 senti.

37. Kolleegiumi arvates ei ole põhjust hinnata praegu asjassepuutuva riigilõivu põhiseaduslikkust Riigikohtu senisest praktikast erinevalt. Riigilõiv 115 000 krooni ei ole menetlusökonoomia ja õigusemõistmise kulude kandmises osalemise eesmärkide saavutamiseks vajalik abinõu.

38. Riigikohus tunnistab PSJKS § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud redaktsioonis riigilõivuseaduse (RT I 2006, 58, 439; 22.12.2010, 1) § 56 lõige 1 koostoimes lisaga 1 oli PS § 15 lõikega 1 ja §-ga 11 vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga üle 2 000 000 krooni kuni 2 500 000 krooni tuli hagiavalduselt tasuda riigilõivu 115 000 krooni.

Märt Rask

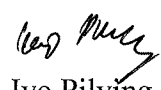
Tõnu Anton

Ott Järvesaar

Eerik Kergandberg

Ivo Pilving

